

“รูปแบบการจัดการความรู้เพื่อพัฒนาการเรียนรู้เชิงพุทธด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล ภายใต้แนวคิด ‘วิถีที่ 2 : ผสาน-สร้างสรรค์-อย่างลึกซึ้ง’”

ดร.วีรณัฐ พรหมจักร์

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง

หลักการและเหตุผล

การเปลี่ยนแปลงของสังคมดิจิทัลส่งผลให้รูปแบบการเรียนรู้ของมนุษย์เปลี่ยนไปอย่างรวดเร็ว อย่างไรก็ตาม การพัฒนาองค์ความรู้โดยมุ่งเน้นเพียงเทคโนโลยี อาจทำให้กระบวนการเรียนรู้ขาดมิติด้านคุณธรรม จริยธรรม และการพัฒนาภายในจิตใจ การเรียนรู้เชิงพุทธจึงมีบทบาทสำคัญในการสร้างสมดุลระหว่าง “ความรู้” และ “ปัญญา”

การจัดการความรู้ (Knowledge Management: KM) จึงถูกนำมาใช้เป็นกลไกสำคัญในการสกัด รวบรวม ถ่ายทอด และต่อยอดองค์ความรู้เชิงพุทธจากประสบการณ์จริงของครู พระสงฆ์ และผู้ปฏิบัติ ให้สามารถประยุกต์ใช้ร่วมกับเทคโนโลยีดิจิทัลได้อย่างเหมาะสม ไม่ทำให้พุทธธรรมถูกลดทอนเป็นเพียงเนื้อหาเชิงข้อมูล แต่ยังคงคุณค่าเชิงจิตวิญญาณและการเปลี่ยนแปลงเชิงพฤติกรรมอย่างลึกซึ้ง

วัตถุประสงค์ของการจัดการความรู้

1. เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้ด้านการเรียนรู้เชิงพุทธด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล
2. เพื่อสกัดและถ่ายทอดองค์ความรู้เชิงพุทธจากประสบการณ์จริงสู่ระบบดิจิทัล
3. เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านจิตใจ ความคิด และการกระทำ
4. เพื่อสร้างต้นแบบ KM ที่สามารถขยายผลในระดับชาติ

ขอบเขตของการจัดการความรู้

ครอบคลุมองค์ความรู้ 3 ระดับ ได้แก่

1. ระดับจิตใจ (Mindfulness)
2. ระดับปัญญา (Wisdom)
3. ระดับการปฏิบัติ (Application for Society)

กรอบแนวคิดและองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิด “วิถีที่ 2 : ผสาน-สร้างสรรค์-อย่างลึกซึ้ง”

วิถีที่ 2 เป็นแนวคิดที่มุ่งบูรณาการพุทธธรรมเข้ากับเทคโนโลยีดิจิทัล โดยใช้เทคโนโลยีเป็น “เครื่องมือ” ไม่ใช่ “ศูนย์กลาง” ของการเรียนรู้ เพื่อส่งเสริมการใคร่ครวญอย่างลึกซึ้ง (Deep Learning) และการเปลี่ยนแปลงจากภายใน

2. แนวคิดการจัดการความรู้ ใช้กระบวนการ SECI Model ของ Ikujiro Nonaka ประกอบด้วย Socialization คือการแลกเปลี่ยนประสบการณ์, Externalization คือการแปลงความรู้ฝังลึกเป็นองค์ความรู้, Combination คือการจัดระบบความรู้ และ Internalization คือการนำไปใช้จริง

แนวคิดการจัดการความรู้ : SECI Model

แนวคิดการจัดการความรู้ที่ได้รับการยอมรับอย่างแพร่หลายคือ SECI Model ซึ่งพัฒนาโดย Ikujiro Nonaka โดยอธิบายกระบวนการสร้างและถ่ายทอดความรู้ภายในองค์กรผ่านการปฏิสัมพันธ์ระหว่างความรู้ฝังลึก (Tacit Knowledge) และความรู้ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) กระบวนการดังกล่าวประกอบด้วย 4 ขั้นตอนหลัก ได้แก่ Socialization, Externalization, Combination และ Internalization

Socialization หมายถึงกระบวนการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ความรู้ และทักษะที่ฝังอยู่ในตัวบุคคล ผ่านการมีปฏิสัมพันธ์โดยตรง เช่น การทำงานร่วมกัน การสังเกต และการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง ซึ่งเป็นการถ่ายทอดความรู้ฝังลึกจากบุคคลหนึ่งสู่อีกบุคคลหนึ่งโดยไม่ผ่านการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร

Externalization คือกระบวนการแปลงความรู้ฝังลึกให้กลายเป็นความรู้ชัดแจ้ง โดยการถ่ายทอดออกมาในรูปแบบของแนวคิด แบบจำลอง เอกสาร หรือคำอธิบายเชิงนามธรรม ขั้นตอนนี้ถือเป็นหัวใจสำคัญของการจัดการความรู้ เนื่องจากทำให้ความรู้ที่อยู่ในตัวบุคคลสามารถถ่ายทอดและใช้ร่วมกันในวงกว้างได้

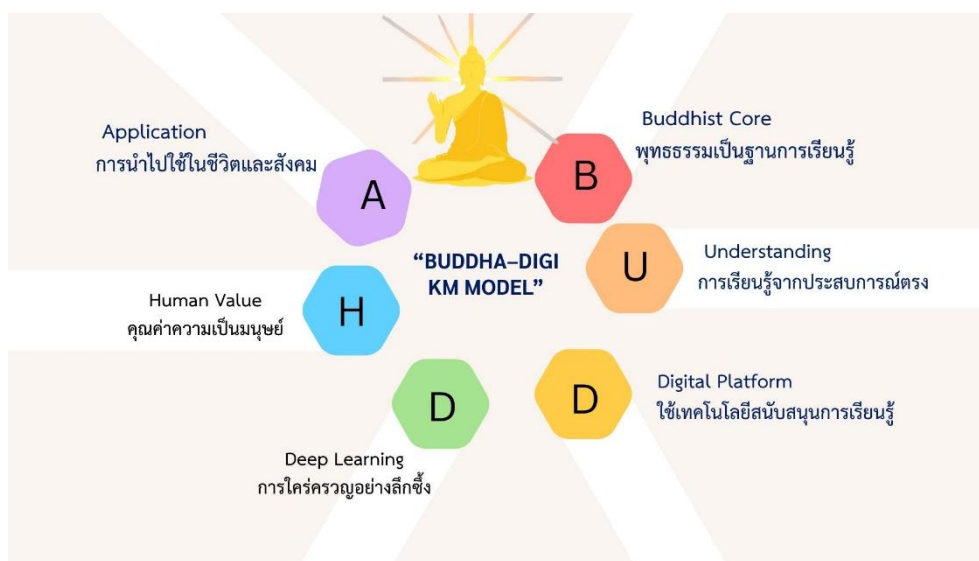
Combination หมายถึงการนำความรู้ชัดแจ้งจากแหล่งต่าง ๆ มาจัดระบบ ผสมผสาน และสังเคราะห์ให้เป็นองค์ความรู้ใหม่ ผ่านการจัดหมวดหมู่ การวิเคราะห์ และการเชื่อมโยงข้อมูล ซึ่งช่วยเพิ่มคุณค่าและความเป็นระบบขององค์ความรู้ภายในองค์กร

Internalization คือกระบวนการนำความรู้ชัดแจ้งไปใช้ในการปฏิบัติจริง จนกลายเป็นความรู้ฝังลึกของบุคคล ผ่านการเรียนรู้จากการลงมือทำ การฝึกปฏิบัติ และการสะท้อนคิด กระบวนการนี้ทำให้ความรู้ถูกฝังอยู่ในพฤติกรรม ทักษะ และทัศนคติของผู้ปฏิบัติอย่างยั่งยืน

แนวคิด SECI Model จึงสะท้อนให้เห็นว่าการจัดการความรู้เป็นกระบวนการที่ต่อเนื่อง และหมุนเวียน โดยมุ่งสร้างการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างบุคคลและองค์กร และสามารถประยุกต์ใช้เป็นกรอบแนวคิดสำคัญในการพัฒนาระบบการเรียนรู้เชิงพุทธและการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลอย่างมีคุณค่า

จากการดำเนินการข้างต้นจึงได้จัดการ “รูปแบบการจัดการความรู้เพื่อพัฒนาการเรียนรู้เชิงพุทธด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล ภายใต้แนวคิด ‘วิถีที่ 2 : ผสาน-สร้างสรรค์-อย่างลึกซึ้ง’” ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ดังนี้

รูปแบบการจัดการความรู้ “BUDDHA-DIGI KM MODEL”

ภาพประกอบรูปแบบการจัดการความรู้ “BUDDHA-DIGI KM MODEL” พัฒนาโดยผู้เขียน

B – Buddhist Core เป็นรากฐานสำคัญของโมเดล โดยยึดพุทธธรรมเป็นกรอบการเรียนรู้ ทั้งในมิติของจิตใจ ความคิด และการกระทำ การจัดการความรู้ภายใต้ฐานพุทธธรรมมิได้มุ่งเพียงการถ่ายทอดเนื้อหาเชิงศาสนา หากแต่เน้นการพัฒนาสติ ปัญญา และคุณธรรมให้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียนอย่างเป็นรูปธรรม แนวปฏิบัติในองค์ประกอบนี้คือการนำหลักสติ สมาธิ และปัญญา มาใช้กำกับกระบวนการเรียนรู้ เช่น การเริ่มกิจกรรมด้วยการตั้งสติ การใช้หลักเหตุและผลในการวิเคราะห์ปัญหา และการตัดสินใจโดยคำนึงถึงผลกระทบต่อผู้อื่น การประยุกต์ใช้อย่างลึกซึ้งจึงอยู่ที่การทำให้พุทธธรรมไม่เป็นเพียง “เนื้อหา” แต่เป็น “ฐานคิด” ที่ฝังอยู่ในทุกชั้นของการจัดการความรู้และการใช้เทคโนโลยี

U – Understanding มุ่งเน้นการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงของผู้เรียนและผู้ปฏิบัติ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดความรู้ฝังลึก (Tacit Knowledge) การเรียนรู้ในระดับนี้เกิดจากการลงมือทำการเผชิญสถานการณ์จริง และการสะท้อนคิดจากประสบการณ์นั้น แนวปฏิบัติสำคัญคือการเปิดพื้นที่ให้ผู้เรียนได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ เล่าเรื่องราวจากการปฏิบัติจริง และเรียนรู้จากความสำเร็จและความผิดพลาด การประยุกต์ใช้อย่างลึกซึ้งคือการเชื่อมโยงประสบการณ์เหล่านี้เข้ากับพุทธธรรม เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจทั้งในระดับปัญญาและระดับจิตใจ มิใช่เพียงเข้าใจเชิงทฤษฎี

D – Digital Platform ทำหน้าที่เป็นโครงสร้างสนับสนุนการเรียนรู้ โดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเป็นเครื่องมือในการรวบรวม ถ่ายทอด และแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ แนวปฏิบัติในส่วนนี้คือการเลือกใช้แพลตฟอร์มที่เหมาะสม เช่น ระบบจัดการเรียนรู้ สื่อดิจิทัล หรือเครื่องมือออนไลน์ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ร่วมกัน การประยุกต์ใช้อย่างลึกซึ้งอยู่ที่การใช้เทคโนโลยีอย่างมีสติ ไม่ปล่อยให้เทคโนโลยีครอบงำกระบวนการเรียนรู้ แต่ทำหน้าที่เป็น “สะพาน” เชื่อมโยงองค์ความรู้เชิงพุทธให้เข้าถึงได้ง่ายขึ้น โดยยังคงรักษาคุณค่าด้านจริยธรรมและความเป็นมนุษย์

D – Deep Learning เน้นกระบวนการเรียนรู้เชิงลึกผ่านการใคร่ครวญ สะท้อนคิด และตั้งคำถามต่อประสบการณ์และองค์ความรู้ที่ได้รับ แนวปฏิบัติสำคัญคือการออกแบบกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้คิด วิเคราะห์ และเชื่อมโยงความรู้กับชีวิตจริง เช่น การเขียนบันทึกสะท้อนคิด การอภิปรายเชิงจริยธรรม หรือการพิจารณาผลกระทบของการกระทำ การประยุกต์ใช้อย่างลึกซึ้งคือการทำให้การเรียนรู้ไม่หยุดอยู่ที่การรับข้อมูล แต่พัฒนาไปสู่การเปลี่ยนแปลงกรอบคิดและทัศนคติ ซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมายของการเรียนรู้เชิงพุทธ

H – Human Value เป็นหัวใจเชิงจริยธรรมของโมเดล โดยมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้ตระหนักถึงคุณค่าความเป็นมนุษย์ ทั้งต่อตนเองและผู้อื่น แนวปฏิบัติในองค์ประกอบนี้คือการส่งเสริมเมตตา กรุณา ความรับผิดชอบ และการอยู่ร่วมกันอย่างเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ การประยุกต์ใช้อย่างลึกซึ้งคือการหล่อหลอมให้ผู้เรียนใช้ความรู้และเทคโนโลยีด้วยความรับผิดชอบต่อสังคม ไม่สร้างผลกระทบเชิงลบ และมุ่งประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน

A – Application เป็นขั้นตอนสุดท้ายที่สะท้อนผลลัพธ์ของการจัดการความรู้ โดยมุ่งให้ผู้เรียนสามารถนำองค์ความรู้เชิงพุทธและทักษะดิจิทัลไปใช้จริงในชีวิตประจำวัน การทำงาน และการอยู่ร่วมในสังคม แนวปฏิบัติสำคัญคือการเชื่อมโยงการเรียนรู้กับสถานการณ์จริง เช่น การแก้ปัญหาในชุมชน การตัดสินใจเชิงจริยธรรมในโลกดิจิทัล หรือการทำงานเพื่อสังคม การประยุกต์ใช้อย่างลึกซึ้งคือการทำให้การเรียนรู้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืน ทั้งในระดับบุคคล องค์กร และสังคม

เอกสารอ้างอิง

- Nonaka, I. (1994). A dynamic theory of organizational knowledge creation. *Organization Science*, 5(1), 14–37.
- Nonaka, I., & Takeuchi, H. (1995). *The knowledge-creating company: How Japanese companies create the dynamics of innovation*. Oxford University Press.
- Nonaka, I., Toyama, R., & Konno, N. (2000). SECI, ba and leadership: A unified model of dynamic knowledge creation. *Long Range Planning*, 33(1), 5–34.